

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА

УДК 343.123.12:[343.71:656] (477)

А. А. Авагімов
здобувач*Харківського національного університету внутрішніх справ***ТЕОРЕТИЧНИЙ ЗМІСТ ТА ФОРМИ ВНУТРІШНЬОЇ ВЗАЄМОДІЇ ПІДРОЗДІЛІВ
КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО
ЗАВОЛОДІННЯ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ, ПОЄДНАНОМУ З НАСИЛЬСТВОМ,
НЕБЕЗПЕЧНИМ ДЛЯ ЖИТТЯ ЧИ ЗДОРОВ'Я ПОТЕРПІЛОГО**

Постановка проблеми. Зважаючи на те, що форми взаємодії в правоохоронній діяльності зараз перебувають в активній фазі реформування їх правових і організаційних основ, а ефективна протидія незаконному заволодінню транспортними засобами, поєднаному з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого потребує комплексного застосування сил і засобів Національної поліції, організація взаємодії підрозділів кримінальної поліції з іншими органами та службами Національної поліції під час досудового розслідування кримінального правопорушення вказаної категорії обумовлює необхідність подальшого докладного наукового осмислення та удосконалення.

Метою статті є розгляд окремих питань організації внутрішньої взаємодії підрозділів кримінальної поліції під час досудового розслідування незаконного заволодіння транспортними засобами, поєднаному з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого. Визначення основних структурних підрозділів Національної поліції України, з якими відбувається взаємодія під час досудового розслідування незаконного заволодіння транспортними засобами, поєднаному з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого з боку підрозділів кримінальної поліції.

Стан дослідження. Діяльність підрозділів кримінальної поліції та важливі аспекти їх взаємодії з іншими підрозділами Національної поліції входили до предмета комплексних досліджень українських науковців, які розглядали окремі напрями протидії кримінальній протиправності, а також організацію й тактику протидії окремим видам кримінальних правопорушень. За різних часів окремим питанням внутрішньої взаємодії підрозділів кримінальної поліції під час протидії кримінальним правопорушенням були присвячені роботи С.В. Албула, А.В. Баб'яка, О.М. Бандурки, В.О. Біляєва, О.І. Галінського, В.П. Захарова, О.М. Ключова, О.Ф. Кобзар, Д.Й. Никифорчука, М.А. Погорецького, О.О. Подобного, М.Б. Саакя-

на, М.В. Стацкака, В.Є. Тарасенка, Р.В. Тарасенка, В.В. Черепуцака, В.В. Шендрика та інших науковців.

Виклад основного матеріалу. Можна справедливо відмітити, що у протидії кримінальній протиправності взагалі і незаконним заволодінням транспортними засобами, поєднаним з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого зокрема неможливо досягти успіхів зусиллями лише однієї сили, тому закономірно, що єдність їх відповідних дій досягається шляхом належної організації спільної роботи [1, с. 39]. Швидко, повне та всебічне розслідування кримінальних правопорушень досягається шляхом поєднання зусиль усіх органів та підрозділів поліції, забезпечення належного рівня їх взаємодії відповідно до вимог законодавства щодо отримання, збирання, накопичення та використання інформації про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, а також про події і факти, які можуть сприяти їх розслідуванню і розкриттю, що є невід'ємним завданням для всіх працівників поліції. Підрозділи кримінальної поліції, міжрегіональні територіальні органи Національної поліції та їх територіальні (відокремлені) підрозділи є основними службами, які виконують обов'язки з протидії незаконним заволодінням транспортними засобами, поєднаному з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого і відповідають за кінцевий результат цієї роботи за напрямками діяльності. Інші органи та підрозділи поліції забезпечують здійснення заходів, спрямованих на отримання інформації про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, а також події і факти, які можуть сприяти їх розкриттю та досудовому розслідуванню у межах своєї компетенції [2, с. 4].

З початку треба розглянути саме поняття «взаємодія», це дуже широкий загальний термін, що позначає таку сумісну дію кількох об'єктів або суб'єктів, при якій результат дії одного з них впливає на інші, що змінює їхню динамічну поведінку.

В енциклопедичній літературі термін «взаємодія» відображає процеси впливу різних об'єктів один на одного, взаємозв'язки між різними об'єктами, характеристику форм людської діяльності й пізнання, їх взаємну обумовленість, зміну стану, взаємовплив, а також породження одним об'єктом іншого [3, с. 199]. Тлумачний словник вказує, що «взаємодія» – це «...співдія, співдіяння, взаємний зв'язок між предметами у дії, а також погоджена дія між ким-, чим-небудь» [4, с. 259].

Із філософського погляду, взаємодія – це універсальна форма руху, становлення, розвитку процесу, що визначає існування й структурну організацію будь-якої матеріальної системи [5, с. 135]. Із погляду науки управління, взаємодія – це одна з форм спрямованого впливу для досягнення конкретної мети, а також процесу обміну інформацією [6, с. 12].

Безпосередньо поняття «взаємодія» пов'язане з управлінськими функціями і тому, на думку деяких науковців, може розглядатись як форма зв'язку елементів системи, за допомогою якої вони, взаємодоповнюючи один одного, створюють умови для належного функціонування всієї системи в цілому [7, с. 22].

Одними із перших, хто надав тлумачення терміну «взаємодія», були Р.С. Белкін і А.І. Вінберг, які визначили, що під взаємодією слід розуміти об'єднання сил, засобів і методів кожного підрозділу, спрямоване на успішне досягнення загальної мети, і є загально визнаним принципом організації та здійснення протидії кримінальній протиправності як у цілому, так і в рамках конкретного акту розслідування [8, с. 66]. Розвиваючи цю думку, Д.В. Гребельський вказує, що при цьому взаємодіючі органи здійснюють управління в одній галузі державної діяльності (протидії кримінальній протиправності), що функціонує з однією загальною метою [9, с. 39].

Разом з цим С.Н. Квасов підкреслює, що взаємодія включає в себе такі поняття як «співробітництво», «сприяння», «скоординована діяльність», «погоджена діяльність», «погоджена спільна діяльність» [10, С. 118].

Водночас О.Я. Кінаш вказує, що взаємодія має відповідати таким вимогам – як взаємний зв'язок, взаємна підтримка [11, С. 357].

Також, на думку С.В. Бородіна: «взаємодія – це заснована на законі і підзаконних актах, узгоджена за цілями, місцем і часом діяльність оперативних працівників і слідчого, здійснювана при попередженні, розкритті і розслідуванні кримінальних правопорушень, а також при розшуку злочинців, що сховалися» [12, с. 21].

Інші ознаки взаємодії – здійснення діяльності в межах своєї компетенції – надає А.Н. Балашов, який вказує: «... взаємодія слідчих і органів дізнання при розслідуванні злочинів становить засновану на законі і узгоджену за метою, місцем і

часом діяльність цих органів, яку вони здійснюють в межах своєї компетенції шляхом найбільш раціонального поєднання властивих кожному з них методів і засобів» [13, с. 14]

На думку Д.М. Середи взаємодія, це концентрація сил, засобів і методів для досягнення поставленої мети, здійснення таких спільних заходів, вибір таких тактичних прийомів або їх комбінацій, які найкраще забезпечують виконання завдань у винятково короткі терміни силами і засобами, що є в розпорядженні суб'єктів взаємодії при найменших затратах і при безумовному дотриманні чинного законодавства [14, с. 144].

А.А. Аксьонов визначає взаємодію в НПУ як спільну діяльність конкретних служб і підрозділів, спрямовану на розв'язання загальних завдань, які при цьому займають рівноправне становище [15].

Окремі науковці зазначають, що взаємодія органів і підрозділів Національної поліції України – це регламентована законами, підзаконними та відомчими нормативними актами діяльність, узгоджена за часом, місцем і метою, що здійснюється у межах їхньої компетенції і проявляється у процесуальних та непроцесуальних (організаційних) формах, основана на відповідних засадах та спрямована на протидію кримінальним правопорушенням, зокрема під час реагування на такі заяви та повідомлення, на початку кримінального провадження, за матеріалами оперативно-розшукової діяльності, під час досудового розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів та в ході судового розгляду матеріалів кримінальних проваджень [2, С. 27].

Слушною, з цього питання, є думка й В.М. Плішкіна, який виокремлює такі ознаки взаємодії, що використовуються в теорії та в практичній діяльності: 1) взаємодія – це діяльність; 2) наявність декількох (не менше двох) суб'єктів взаємодії; 3) узгодженість заходів за метою, місцем, часом, методами; 4) спрямованість функціонування взаємодіючих суб'єктів; 5) наявність нормативної (правової) бази взаємодії; 6) становище суб'єктів взаємодії в ієрархії системи; 7) зміст завдань, які виконуються суб'єктами взаємодії; 8) спільна діяльність [16, с. 500].

Водночас відмітимо, що, аналізуючи наукові роботи, можна виділити й різні види класифікації взаємодії, зокрема:

- за характером зв'язків (безпосередня та опосередкована);
- за часом здійснення (постійна і тимчасова);
- за видами діяльності суб'єктів взаємодії (оперативно-розшукова, кримінально-процесуальна, адміністративно-правова, організаційно-управлінська, виховна);
- за приналежністю до однієї чи різних систем управління (внутрішня та зовнішня взаємодія);

- за ступенем конспірації (гласна і негласна);
- за етапами здійснення (організаційна і тактична);
- за суб'єктами здійснення;
- залежно від рівня її проведення (управлінський рівень, організаційно-тактичний рівень, оперативно-тактичний рівень) [17, с. 130].

Проведений нами аналіз практики діяльності підрозділів кримінальної поліції у протидії незаконним заволодінням транспортними засобами, поєднаному з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого дозволяє стверджувати, що на сьогодні можна розрізнити наступні види внутрішньої взаємодії підрозділів кримінальної поліції:

- з іншими підрозділами, що входять до складу кримінальної поліції (підрозділи карного розшуку, Департаменту стратегічних розслідувань, підрозділи протидії наркозлочинності, кіберполіції, БЗПТЛ, ПОТЗ, ПОС);
- з органами досудового розслідування;
- з підрозділами превентивної діяльності;
- з криміналістичними підрозділами;
- з підрозділами патрульної поліції.

На сьогодні форми взаємодії оперативних працівників підрозділів кримінальної поліції з іншими підрозділами можна поділити на нормативно-правові (формальні, процесуальні) та організаційно-тактичні (неформальні, непроцесуальні). Перша форма взаємодії стосується питань: передачі слідчому матеріалів з ознаками кримінального правопорушення, які були виявлені під час проведення оперативно-розшукової діяльності; проведення слідчим процесуальних дій із залученням оперативних підрозділів; проведення оперативно-розшукових заходів у провадженні, в якому не встановлено особу, яка вчинила кримінально протиправне діяння; виконання доручень слідчого щодо проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій; здійснення заходів щодо встановлення особи підозрюваного (розшуку) після зупинення досудового розслідування; привід підозрюваного, свідка.

Наприклад, в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» у ст. 7 мається припис про те, що підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, зобов'язані здійснювати взаємодію між собою та з іншими правоохоронними органами з метою швидкого і повного попередження, виявлення та припинення кримінальних правопорушень [18].

Друга форма взаємодії полягає у безпосередній реалізації функціональних обов'язків оперативних працівників під час досудового розслідування незаконного заволодіння транспортними засобами, поєднаному з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого. Вона не має про-

цесуального характеру й зазвичай регулюється відомчими нормативними актами, які передбачають організаційні та тактичні заходи, спрямовані на забезпечення узгодженої та цілеспрямованої діяльності співробітників у межах кримінального провадження [19, с. 116].

У результаті вивчення практичного досвіду діяльності підрозділів кримінальної поліції можна констатувати, що сьогодні непроцесуальна форма взаємодії існує у вигляді усного обміну інформацією та складання оперативними працівниками ініціативних рапортів.

Всі підрозділи кримінальної поліції функціонально взаємопов'язані, що визначає необхідність узгодження їх діяльності за допомогою саме внутрішньої взаємодії. Така взаємодія може здійснюватися між підрозділами одного органу поліції, декількох окремих органів або підрозділів поліції, між оперативними підрозділами органів поліції на рівні управлінь, департаментів, а також з іншими службами і підрозділами НПУ. Як справедливо вказує В.Б. Любчик, об'єктивна необхідність взаємодії оперативних підрозділів обумовлюється загальними інтересами у вирішенні питань, пов'язаних з протидією кримінальним правопорушенням, а також важливості підвищення ефективності, яка може бути досягнута лише за умови об'єднання всіх сил і засобів [20, с. 96]. Найбільш розповсюдженими формами такої взаємодії, на наш погляд, є:

- 1) спільний аналіз оперативної обстановки та коригування розстановки наявних сил та засобів;
- 2) спільне вивчення, аналіз та оцінка оперативно-розшукової інформації, результатів, отриманих під час проведення оперативно-розшукової діяльності, слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій;
- 3) взаємний обмін інформацією між оперативними працівниками підрозділів кримінальної поліції з іншими підрозділами щодо обставин події кримінального правопорушення, орієнтувань на злочинців, пошуку джерел доказів тощо;
- 4) спільна робота у складі слідчо-оперативної групи;
- 5) спільне планування, організація та проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових заходів;
- 6) виконання доручень слідчого щодо проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій;
- 7) спільне планування, організація та проведення оперативно-профілактичних цільових відпрацювань території;
- 8) організація та надання допомоги слідчому при проведенні слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій (оперативна закупка, огляд місця події, обшук, виїмка, накладення арешту на майно тощо);

9) організація та виконання внутрішньокамерних розробок, виконання маршрутних завдань, надання цільових завдань негласному апарату;

10) взаємний обмін наявної інформації, отриманої від негласного апарату, під час оперативно-розшукової діяльності;

11) висунення версій законкретними кримінальними провадженнями та оперативно-розшуковими справами, а також обмін практичним досвідом.

Враховуючи вказане, можна констатувати, що в процесі оперативно-розшукового забезпечення досудового розслідування кримінальних проваджень за фактом незаконного заволодіння транспортними засобами, поєднаному з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, оперативні працівники підрозділів кримінальної поліції взаємодіють зі слідчими:

1. У випадках:

- реалізації матеріалів оперативно-розшукових справ;

- при встановленні факту незаконного заволодіння транспортним засобом, поєднаним з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого під час досудового розслідування інших кримінальних правопорушень;

- безпосередньо під час досудового розслідування фактів незаконного заволодіння транспортним засобом, поєднаним з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого.

2. На підставі:

- доручення слідчого на проведення слідчих (розшукових) чи негласних слідчих (розшукових) дій;

- рапорту оперативного працівника про необхідність залучення слідчого в рамках оперативно-розшукової справи.

Висновок. Проведений нами аналіз наукової літератури та нормативних актів дозволив надати власне визначення поняття взаємодії підрозділів кримінальної поліції з іншими органами та службами Національної поліції під час досудового розслідування незаконного заволодіння транспортними засобами, поєднаному з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, це нормативно врегульована система заходів, узгоджених за метою, завданням, місцем і часом, яка на підставах комплексного використання можливостей, сил, засобів і заходів підрозділів кримінальної поліції забезпечує ефективну діяльність з превенції кримінальних правопорушень.

Аналізуючи результати отриманих емпіричних даних, можна констатувати, що під час досудового розслідування незаконного заволодіння транспортними засобами, поєднаному з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого взаємодія відбувається в рамках наступних форм оперативно-розшукової діяльності:

1) збір та отримання оперативно-розшукової інформації (власними силами за допомогою заходів оперативного ініціативного пошуку та з використанням можливостей негласного апарату);

2) під час оперативно-розшукового документування в рамках оперативно-розшукових справ;

3) оперативно-розшукового забезпечення досудового розслідування, в тому числі у складі слідчо-оперативних груп, участь в організації та проведенні слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій.

Література

1. Паливода В. В. Розстановка сил та засобів на території та об'єктах обслуговування підрозділами карного розшуку. *Науковий вісник КНУВС*. 2006. № 3. Ч. 2. С. 34–42.

2. Тарасенко В. Є. Взаємодія органів досудового розслідування з іншими органами і підрозділами Національної поліції України в запобіганні, виявленні та розслідуванні злочинів : навчальний посібник / Д. В. Головін, О. В. Поліщук, В. Є. Тарасенко. Одеса : ОДУВС, 2017. 104 с.

3. Большой энциклопедический словарь. 2-е изд. / под ред. А. М. Прохорова. М.: Большая Рос. энцикл.; СПб: Норинт, 1998.

4. Новий тлумачний словник української мови: у 3 т. / укладачі: Василь Яременко, Оксана Сліпушко. К. : Вид-во «Аконіт», 2007. Т. 1. 928 с.

5. Современный философский словарь. 2-е изд. / под общ. ред. В. Е. Кемерова. Мн.: Панпринт, 1998. 1064 с.

6. Терещенко В. И. Организация и управление. Опыт США. М.: Экономика, 1965. 47 с.

7. Негласні слідчі (розшукові) дії: курс лекцій / Д. Й. Никифорчук, С. І. Ніколаюк, О. І. Козаченко та ін.; за заг. ред. Д. Й. Никифорчука К.: НАВС, 2012. 138 с.

8. Белкин Р. С. Криминалистика: общетеоретические проблемы / Р. С. Белкин, А. И. Винберг. М.: Юрид. лит., 1973. – 264 с.

9. Гребельский Д. В. Теоретические основы и организационно-правовые проблемы оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел. М.: Акад. МВД СССР, 1977. 90 с.

10. Квасов С. Н. О понятии и сущности взаимодействия органов внутренних дел с негосударственными (частными) охранно-сыскными структурами. *Вестник Московского университета МВД России*. 2007. № 2. С. 118–119.

11. Кінаш О. Я. Взаєморозуміння органів попереднього слідства з населенням – передумова взаємодії й організації профілактики. *Проблеми взаєморозуміння ОВС з населенням*. Донецьк, 2002. С. 357–360.

12. Бородин С. В. Некоторые вопросы взаимодействия оперативного работника и следователя органов охраны общественного порядка. М.: Труды ВНИИОП, 1967. № 9. С. 21–28.

13. Балашов А. Н. Взаимодействие следователей и органов дознания при расследовании преступлений : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. М.: МЮИ МВД РФ, 1973. 242 с.

14. Серета Д.М. Тактика розкриття злочинів у сфері приватизації оперативними підрозділами

органів внутрішніх справ : дис. ... канд. юрид. наук, 2001. X, С. 257.

15. Багинський В.З. Основні питання розслідування розкрадань (ст.ст. 84, 86-1 КК України), які відбуваються в умовах економічних перетворень: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 1999. 20 с.

16. Плішкін В. М. Теорія управління органами внутрішніх справ: підручник / за заг. ред. Ю. Ф. Кравченка. К.: НАВСУ, 1999. 702 с.

17. Зуев О. Ю. Протидія збуту майна, одержаного злочинним шляхом : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. X., 2015. 233 с.

18. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18.02.1992 № 2135-ХІІ із змін. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

19. Деревягін О. О. Організація і тактика запобігання злочинам підрозділами карного розшуку в курортній місцевості АР Крим (за матеріалами діяльності ГУМВС України в АР Крим) : дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 / ЛьвДУВС. Львів, 2010. 286 с.

20. Любчик В. Б. Протидія органів внутрішніх справ корисливо-насильницьким злочинам у курортній місцевості : монографія. Одеса : ОДУВС, 2013. 140 с.

Анотація

Авагімов А. А. Теоретичний зміст та форми внутрішньої взаємодії підрозділів кримінальної поліції під час досудового розслідування незаконного заволодіння транспортними засобами, поєднаному з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого. – Стаття.

Розглянуто окремі питання організації внутрішньої взаємодії підрозділів кримінальної поліції під час досудового розслідування незаконного заволодіння транспортними засобами, поєднаному з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого. Виокремлено основні структурні підрозділи Національної поліції України, з якими відбувається взаємодія під час досудового розслідування незаконного заволодіння транспортними засобами, поєднаному з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого з боку підрозділів кримінальної поліції. Надано авторське визначення поняття взаємодії підрозділів кримінальної поліції з іншими органами та службами Національної поліції під час досудового розслідування незаконного заволодіння транспортними засобами, поєднаному з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого.

Ключові слова: організація внутрішньої взаємодії, підрозділи кримінальної поліції, досудове розслідування, заволодіння транспортними засобами.

Аннотация

Авагимов А. А. Теоретическое содержание и формы внутреннего взаимодействия подразделений криминальной полиции во время досудебного расследования незаконного завладения транспортными средствами, совмещенном с насилием, опасным для жизни или здоровья потерпевшего. – Статья.

Рассмотрены отдельные вопросы организации внутреннего взаимодействия подразделений криминальной полиции во время досудебного расследования незаконного завладения транспортными средствами, совмещенном с насилием, опасным для жизни или здоровья потерпевшего. Выделены основные структурные подразделения Национальной полиции Украины, с которыми организовано взаимодействие во время досудебного расследования незаконного завладения транспортными средствами, совмещенном с насилием, опасным для жизни или здоровья потерпевшего подразделениями криминальной полиции. Представлено авторское определение понятия взаимодействия подразделений криминальной полиции с другими органами и службами Национальной полиции во время досудебного расследования незаконного завладения транспортными средствами, совмещенном с насилием, опасным для жизни или здоровья потерпевшего.

Ключевые слова: организация внутреннего взаимодействия, подразделения криминальной полиции, досудебное расследование, завладение транспортными средствами.

Summary

Avahimov A. A. Theoretical content and forms of internal interaction of criminal police units during the pre-trial investigation of illegal possession of vehicles, combined with violence, dangerous to the life or health of the victim. – Article.

Some issues of organization of internal interaction of criminal police units during the pre-trial investigation of illegal possession of vehicles, combined with violence dangerous to the life or health of the victim, were considered. The main structural subdivisions of the National Police of Ukraine, with which there is an interaction during the pre-trial investigation of illegal possession of vehicles, combined with violence dangerous to the life or health of the victim by the criminal police units, have been identified. The author's definition of the concept of interaction of criminal police units with other bodies and services of the National Police during the pre-trial investigation of illegal possession of vehicles, combined with violence dangerous to the life or health of the victim.

Key words: organization of internal interaction, criminal police units, pre-trial investigation, seizure of vehicles.